

Մխիթար Գոշ

Գիրք Դատաստանի

12

ԳԼՈՒԽ ՁԷ ՎԱՍՆ ՈՐ ՋԵԿԵՂԵՑՈՅ ՊՏՈՒՂ ԱՐԳԵԼԵՆ ԵՒ ՈՉ ՏԱՆ

Եւ մարդ, որ յանգէտս կերիցէ զսրբութիւնսն, յաւելցէ ի նոյն զհինգերորդ մասն եւ տացէ զսրբութիւնն ցքահանայն: Եւ մի՛ պղծեսցէ զսրբութիւնն Իսրայէլի, զոր զատուցին նոքա Տեառն, եւ ածիցեն ի վերայ իւրեանց անօրէնութիւն յանցանաց՝ ուտելովն իւրեանց զսրբութիւն սրբութեանցն, զի ես եմ Տէր, որ սրբեմ զնոսա: Աստուածային դատաստանս նշանակեալ անփոփոխ կացցէ յեկեղեցի սուրբ:

ԳԼՈՒԽ ՁԸ ՎԱՍՆ ՅԻՇՈՑՆԱՏՈՒԱՑ

Եւ ել որդի կնոջ Իսրայէլացոյ, եւ նա էր որդի առն Եգիպտացոյ ի մէջ որդոցն Իսրայէլի, եւ կռուեցան ի բանակին՝ որ յԻսրայէլացոյ անտի էր՝ եւ այր մի Իսրայէլացի: Եւ անուանեալ որդի կնոջն Իսրայէլացոյ զԱնունն՝ անէծ. եւ ածին առ Մովսէս: Եւ անուն մօր նորա Սաղամիթ, դուստր Դաբրեայ, յազգէ Դանայ: Եւ ածին զնա ի պահ՝ դատել զնա հրամանաւ Տեառն: Եւ խօսեցաւ Տէր ընդ Մովսիսի եւ ասէ. հանէք զայրն, որ անէծ, արտաքոյ բնակին, եւ դիցեն, որք լուանն, զձեռս իւրեանց ի վերայ գլխոյ նորա, եւ քարակոծեսցեն զնա ամենայն ժողովուրդքն: Եւ ընդ որդիսն Իսրայէլի խօսեացիս եւ ասասցես ցնոսա. այր ոք, որ անիծանէ զԱստուած, մեղս ընկալցի, զի անուանեաց զանուն Տեառն, մահու մեռցի, քարընկեցութեամբ քարկոծեսցեն զնա ամենայն ժողովուրդքն. եթէ

Յատուկ Պոէմ

պանդուխտ իցէ եւ եթէ բնիկ, յանուանել նորա զանուն տեառն՝ սատակեսցի: Եւ խօսեցաւ Մովսէս ընդ որդիսն Իսրայէլի, եւ հանին զայրն, որ անէծն, արտաքոյ բանակին, եւ քարկոծ արարին զնա ամենայն ժողովուրդքն քարամբք: Եւ որդիքն Իսրայէլի արարին՝ որպէս պատուիրեաց Տէր Մովսիսի: Իրաւացի է զդատաստանս զայս յեղափոխել այսպէս. եթէ ոք, շարժեալ ի սատանայէ, զանունն Քրիստոսի հայհոյէ, կամ զխաչ, կամ զեկեղեցի, կամ զքահանայ ի կռիւն իւրեանց, եւ կամ զմկրտութիւն, եթէ մինն յայլազգեաց իցէ, որպէս եւ անդ պատահեցաւ, եթէ քարկոծել եւ եթէ այլով օրինակաւ՝ սպանանել արժան է. ապա թէ քրիստոնեայք՝ մահու դատաստան լիցի, քննելով զպատահումն:

ԳԼՈՒԽ ՁԹ ՎԱՍՆ ՈՐ ՍՊԱՆԱՆԵՆ ԶԱՆԱՍՈՒՆ

Եւ որ հարկանէ զանասուն, անձն ընդ անձին տուժեսցի: Ըստ իւր յայտնի տեսութեանն եւ ի մեզ կացցէ դատաստանդ աստուածային: Սակայն դատաստան կոչի, իբր զի քննեսցի մախանօք հարեալն:

ԳԼՈՒԽ Ղ ՎԱՍՆ ՎԱՃԱՌՈՂԱՑ ԵՒ ԳՆՈՂԱՑ ՋԵՐԿԻ

Եթէ աղքատասցի եղբայր քո, որ ընդ քեզ է, եւ վաճառեսցէ ի կալուածոյ իւրոյ, եւ եկեսցէ մերձաւորիչն, որ մերձաւոր է նորա, եւ փրկեսցէ զվաճառն եղբօր իւրոյ: Ապա թէ չիցէ ուրուք մերձաւորիչ, եւ ձեռնհաս իցէ, եւ գտանիցի նմա բաւական փրկանաց իւրոյց, եւ համարեսցէ զամս վաճառին իւրոյ, եւ հատուսցէ կարողն առն, որում վաճառեաց նմա, եւ դարձցի ի կալուածս իւր: Ապա թէ ոչ գտցի ի ձեռին նորա բաւական առ ի հատուցանելոյ նմա, եղիցի վաճառ նորա այնմ, որ ստացաւն զնա, մինչեւ յամն թողութեան իւրոյ, եւ դարձցի անդրէն յամին թողութեան իւրոյ եւ եկեսցէ ի կալուած իւր: Շատ Աւետարանին հրամանի առաւելութիւն ի Տեառնէ հրամայեցաւ յամենայնս, նմանապէս եւ՝ յիրս դատաստանի: Եւ զի ոչ առաւելութեամբ այժմ եւ ոչ հաւասարութեամբ վարիմք, պարտ է մեզ փրկանօք լինել: Եթէ վասն աղքատութեան ի կալուածոյ վաճառէ, եղիցին ընդ փրկանօք յազգատոհմէ իւրմէ մինչեւ յեւթն ամ: Ըստ Օրինացն զեւթն ամն եդաք, բայց առաւելոյ որքան կար է՝ արժան է, զի ոչ թողու ազատ ըստ Օրինացն, զոր ի դէպ էր թողուլ նմա ազատս ըստ Օրինացն: Իսկ եթէ ոչ կարիցէ փրկել յեւթն ամին, եւ անդ հաստատեսցի վաճառն: Ապա թէ ըստ այլոյ

պատճառի վաճառն իցէ, ի նմին ամին հաստատեսցի:

ԳԼՈՒԽ ՂԱ ՎԱՍՆ ՎԱՃԱՌՈՂԱՑ ԵՒ ԳՆՈՂԱՑ ՋՏՈՒՆ

Եթէ վաճառիցէ ոք տուն բնակութեան ի պարսպաւոր քաղաքի, եղիցին փրկանք նորա մինչեւ ի կատարել տարոյ աւուրցն վաճառին իւրոյ. օրաթուի լիցի փրկանք նորա: Ապա թէ ոչ փրկեսցի մինչեւ լնուցու տարի նորա ողջոյն, հաստատեսցի տունն, որ իցէ ի պարսաւոր քաղաքի, հաստատութեամբ ստացողին իւրոյ յազգս իւր եւ ելցէ ի թողութեանն: Եւ զվաճառ փարթամաց թէ ոմանց աղքատաց վաճառէ սահմանաւ, վասն ողորմութեան դարձուցանելի է ըստ պայմանին: Իսկ տունք, որ յաւանս իցեն, որոց պարիսպ ոչ իցէ շուրջանակի, ընդ անդս երկրի համարեսցին եւ հանապազ ընդ փրկանօք լիցին եւ ի թողութեանն ելցեն: Եւ զայս դատաստան այսպէս առցուք. զի թէպէտ եւ ամ թողութեան ոչ է առ մեզ, սակայն զամսն փրկանաց հաստատուն կալցուք, պակասեալք յառաւելութենէ. նմանապէս եւ՝ զաւուրսն:

ԳԼՈՒԽ ՂԲ ՎԱՍՆ ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ, ՈՐ ԳՆԵՆ ԵՒ ԾԱԽԵՆ ՏՈՒՆ

Եւ ի քաղաքս Ղեւտացոցն տունք, որ ի քաղաքսն կալուածոց նոցա իցեն, ընդ փրկանօք լիցին հանապազ ի մէջ Ղեւտացոց: Եւ որ ոք փրկեսցէ ի Ղեւտացոց անտի, ելցէ վաճառ տանց քաղաքաց կալուածոց նոցա ի թողութեան, զի տունք քաղաքաց Ղեւտացոց՝ կալուածք նոցա են ի մէջ Իսրայէլի որդոցն: Եւ ագարակքն, զատուցեալք ի քաղաքս նոցա, մի՛ վաճառեսցին, զի կալուած յաւիտենական է այն նոցա: Պարտ է եւ զայս դատաստանս այսպէս իմանալ. զի քահանայք զտուն բնակութեան իւրեանց վաճառել իշխան լիցին առ քահանայս, եւ միշտ ընդ փրկանօք լիցին առաւելութեամբ, քան աշխարհականաց վաճառք: Եւ ագարակք եւ այլ ստացուածք, զատուցեալք յեկեղեցի, մի՛ վաճառեսցին, զի կալուած է յաւիտենական այն նոցա: Ըստ այսմ եղիցի եւ այս իրաւունք, թէ եւ ամ թողութեան առ մեզ ոչ է: Նաեւ յամենայն դատաստանսդ ծախք ստացողին տեսցին ի փրկելն:

ԳԼՈՒԽ ՂԳ ՎԱՍՆ ՋՐԱՂԱՑԱՑ

Եւ յաղագս աղքատութեան վաճառեալ ջրաղացք զամ մի ընդ փրկանօք լիցին ինքեանց եւ ազգականաց, իսկ եթէ այլազգ՝ ի նմին ամի հաստատեսցի:

ԳԼՈՒԽ ՂԴ ՎԱՍՆ ՈՐՔ ԳՆԵՆ ԱՆԱՍՈՒՆ ԵՒ ԿԱՄ ԾԱԽԵՆ

Եւ զչորքոտանիս վաճառել՝ երից վկայից առաջի հաստատեսցի այսոքիկ, զի մի գողունի իցէ, եւ մի հնակաղ եւ հնահազ, եւ մի գիշերակոյր, եւ մի անգնալ ի կամրջի, եւ մի հարկանող ոտիւք: Յայսցանէ գտեալ ի բեռնակիրս, բայց ի գողունէից, մինչեւ յամ մի անդրէն դարձցի կամ ի գնոյն անկցի ըստ արժանոյն եւ կամ տեառն հաստատեսցի: Իսկ գողունին յամենայն ժամ դարձցի. եթէ յայտնեալ՝ առաջինն առցէ տէրն, եւ զգինն ի վաճառողէն առցէ՝ որ գնեացն: Այլ արտաքոյ այսմ պատճառաց՝ մինչեւ յեւթն օր փորձի եւ վճիռ հատցի, եւ թէ ոչ դարձուսցէ՝ հաստատեալ լիցի վաճառն: Իսկ վաճառողին նոյն կացցէ սահման ըստ արժանոյն վաճառել: Եւ յայլսն գնոյն պահել ի վաճառսն զսահման, որպէս վաճառողին, նմանապէս եւ գնողին:

ԳԼՈՒԽ ՂԵ ՎԱՍՆ ՈՐՔ ԵՋԻՆՍ ԾԱԽԵՆ

Եւ զայս եւս վկայիւք հաստատեսցեն, որք վաճառեն զեզինս, զի փորձ ի հերկ, եւ ի սայլ, եւ ի կալ իցէ, մի հնակաղ, եւ հնահազ, եւ գիշերակոյր, եւ հարկանող, եւ մի գողունի: Մինչեւ յամ մի լինել այդոցիկ փորձի՝ դարձցի, եւ գողունին՝ յամենայն ժամ. եւ յայլսն եւթն օր փորձեսցի: Իսկ անմղիցն յայլսն՝ դարձցի, բայց ի լծոյ, ի հերկ, եւ ի սայլ, եւ ի կալ, որոց փորձն անյայտ է կանխաւ:

ԳԼՈՒԽ ՂԶ ՎԱՍՆ ՈՐ ԿՈՎ ԾԱԽԵՆ

Նմանապէս եւ յաղագս զկովս վաճառելոյ զայլսն, վկայիւք հաստատեսցէ ընդ այնոսիկ, զի ազգաւ յիւրաքանչիւր ամի ծնանիցին, եւ յաղագս սոցին յամի դարձցին՝ ըստ արժանոյն զգինն հաստատելով եւ կամ տեառն լինելով: Եւ յայլսն փորձի եւթն օր:

ԳԼՈՒԽ ՂԷ ՎԱՍՆ ՈՐՔ ՁՄԵՂՈՒՔ ԾԱԽԵՆ ՓԵԹԱԿՈՎ

Եւ մեղուք վաճառեալ յաշնան ըստ մեղեր, զոր ունի, հաստատեսցի սերկանն: Իսկ ըստ պիտոյից անկշիռ վաճառեալ կամ կշռաւ նովին փեթակաւ եւ առեալ արտաքս եւ պակաս գտեալ, լցցի կշիռն ի վաճառողէն, ապա թէ ոչ՝ մի՛ լիցի այդ պատիր վաճառ: Իսկ առաւել գտեալն, ոչ յոյժ եւ ոչ խաբէութեամբ, մի՛ դարձցի, զի վասն յուսոյ դորին գնէ: Եւ գարնան սերմանոց վաճառեալ եւ եդեալ ի մեղուց, մինչեւ ի տասն օր կամ քսան փորձի. վճիռ վկայիւք հաստատեսցի, որպէս զի մտանելն եւ ելանելն ուղիղ ցուցցի, հաստատեսցի վաճառն: Ապա թէ թիւրութեամբ յաւուրս վճռին կարծիս լիցի գողութեան եւ մահու առաջնորդին, ի վաճառողն դարձցի: Զկնի կարծեացն բառնալոյ աւուրցն՝ գնողին այդպիսի վնասդ լիցի: Ի կերակրոյ մեռեալն եւ յամի անպտուղ եղեալն՝ գնողին լիցի:

ԳԼՈՒԽ ՂԸ ՎԱՍՆ ՈՐ ԿԱՐԱՍ ԾԱԽԵՆ ԿԱՄ ԱՅԼ ՅԵՂ ԱՆՕԹ

Իսկ կարաս վաճառեալ եւ գնեալ հաստատեսցի, յորժամ լցեալ ողջ զարկեալն պահիցէ յինքն զգինին: Ապա թէ կարծիք բեկման ի թրծմանէ իցէ, եւ զգինին կորուսցէ, միմիայն զկարասն գործողն առնու, այլ եւ զկէս վնասուն տուժեսցի: Ապա թէ անկարծիս իցէ ի բեկմանէ, եւ ի թաղելն եղեւ կարծիսն, անտոյժ լիցի վաճառողն: Այլ եթէ յայդմանէ երկբայեսցի, զամանն միայն վաճառողն տուժեսցի: Այդ ըստ այդմ լիցին ի փոքունսն եւ ի մեծամեծսն:

ԳԼՈՒԽ ՂԹ ՎԱՍՆ ՈՐ ԱՅԳԻ ԵՒ ԴՐԱԽՏ ԿԱՊԼԵՆ

Վաճառել եւ գնել բազմաց հանդիպի զպտուղս յամի՝ յուսով շահի: Եւ թէ լիցի պակասիլ արժան է վաճառողին ամբողջ զգլուխն պահել, ոչ միայն յաղագս յուսոյն, այլ վասն աշխատութեանն: Եւ եթէ շահիցի, որ չիցէ խաբէութեամբ, մի՛ զղջացեալ վաճառողն դարձուսցէ, զի վաճառք յաջողմամբ բազմապատիկ շահս տան: Սակայն աւուրք փորձի երեք վկայիւք լիցի տասն օր. եւ կատարածն ցուցաւ ըստ իրաւանց:

ԳԼՈՒԽ Ճ ՎԱՍՆ ՋՐԱՂԱՑԱՑ ՎԱՐՁԵԼՈՅ

Եւ զայսպիսիս ըստ գլխոյ առեալ՝ վկայիւք հաստատեսցի: Շահիլն անզեղջ իցէ տուողին, եւ մի՛ տացէ փոխանակ շահին տուգանս: Եւ իւր լիցի պատրաստել զկազմուածն ամենայն եւ վնասք՝ ըստ կարգի իրաց եղեալ, իսկ

յանպատրաստութենէ եղեալ՝ առողին լիցի՝ ի քար, ի նաւ, յերկաթ եւ յայլսն ամենայն, եւ գողացեալն: Իսկ այրեալն, եթէ ի պատճառս տեառն իցէ՝ նմա լիցի, եւ թէ ի պատճառս առողին՝ նմա: Ըստ այսմ դատեսցի եւ այլն ամենայն այդպիսի, որ ինչ միանգամ եւ իցէ:

ԳԼՈՒԽ ՃԱ ՎԱՍՆ ՈՐՔ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ԲԱԺԱՆԵՆ ՈՐԴՈՑ

Եւ մատեան դստերքն Սաղպաադու՝ որդոյ Ոփերայ՝ որդոյ Գաղաադու՝ որդոյ Մաքիրայ ի գնդէ Մանասէի՝ որդոյն Յովսեփայ: Եւ այս են անուանք նոցա՝ Մաաղա, Նուա, Եգղա, Մեղքա եւ Թերսա: Եւ կացին առաջի Մովսիսի եւ Եղիազարու քահանայի եւ առաջի իշխանացն եւ ամենայն ժողովրդեանն ի դրան խորանին վկայութեան եւ ասեն. հայր մեր մեռաւ յանապատի անդ եւ նա ոչ էր ի մէջ ժողովրդեանն գումարելոցն առաջի Տեառն ի ժողովրդեանն Կորխայ, որ վասն մեղացն իւրոց մեռաւ, եւ որդիք ոչ եղեն նորա: Եւ արդ, մի՛ ջնջեսցի անուն հօր մերոյ ի միջոյ ցեղի իւրոյ, վասն զի ոչ գոյր նորա որդի. տուք մեզ ժառանգութիւն ի մէջ եղբարց հօր մերոյ: Եւ մատոյց Մովսէս զդատաստանս նոցա առաջի Աստուծոյ: Եւ խօսեցաւ Տէր ընդ Մովսիսի եւ ասէ. ուղիղ խօսեցան դստերքն Սաղպաադու, տալով տացես նոցա կալուածս ժառանգութեան ի մէջ եղբարց հօր իւրեանց, եւ դիցես զվիճակ հօրն իւրեանց զնորօք: Եւ ընդ որդիսն Իսրայէլի խօսեսցիս եւ ասասցես. այր ոք եթէ մեռանիցի, եւ ուստր ոչ է նորա, տացէ զժառանգութիւն իւր դստեր իւրում. եւ եթէ ոչ գուցէ դուստր, տաջիք զժառանգութիւն նորա եղբօր իւրում. եւ եթէ ոչ գուցէ եղբայր, տաջիք զժառանգութիւն նորա հօրեղբօրն իւրում. եւ թէ ոչ գուցեն եղբարք հօր նորա, տաջիք զժառանգութիւն ընտանոյ մերձաւորի իւրոյ. ի ցեղէ նորա ժառանգեսցէ զնորայն: Եւ եղիցի որդոցն Իսրայէլի այդ իրաւունք դատաստանի, որպէս հրամայեաց Տէր Մովսիսի: Անլուծանելի յամենայն հաւատացեալս եւ այս կացցէ վճիռ դատաստանի, զի իւր իսկ է հաւատի գիտողին զամենայն իրաւունս: Ջի որդոյ պարտ է ժառանգել, թէ իցէ, ապա թէ ոչ իցէ որդի, դուստրն ժառանգէ զհայրենին, այն, որ ի տանն իցէ անկարգ: Իսկ կարգեալ աղջիկն՝ երկու քոյրն մին որդոյ բաժին առցեն եւ ոչ կարեն ժառանգ լինել: Եւ այս յայտ անտի է, զի ոչ թողին զդստերս Սաղպաադու յօտար ցեղս արանց լինել, զի մի՛ ժառանգութիւնն յօտարս ելցէ: Ապա թէ չիցէ դուստր, եղբայրն ժառանգէ: Իսկ եթէ կարգած աղջիկն կամեսցի իւրովք որդովքն եւ արամբն գալ եւ զհայրենիսն ժառանգել,

նոցա լիցի եւ մի՛ եղբօրն, յորժամ որդի չիցէ եղբօրն, ապա թէ ոչ կամիցի գալ՝ առցէ զբաժինն իւր եւ եղբայրն ժառանգեսցէ: Ապա թէ չիցէ եղբայր, հօրեղբայրն ժառանգեսցէ: Եւ թէ չիցէ հօրեղբայր, որ ժառանգեսցէ, այլ ընտանի մերձաւոր ժառանգեսցէ ի ցեղէ հօրն: Որքան մերձաւոր իցէ, հեռաւոր ընտանոյ ոչ հրամայէ. եւ զցեղս հօրն առնէ ժառանգ եւ ոչ զմօրն, մինչ ի դուստր միայն կացոյց զժառանգ լինելն: Ապա թէ հօրեղբօրն հրամայէ ժառանգ լինել, յայտ է, զի թէ հայր իցէ, նա ժառանգէ, եւ թէ մայր, եւ քոյր, եւ կին ոչ ժառանգեն, այլ մասունս առնուն, որպէս եւ ցուցանի. կնոջն՝ դանգ, եւ քվերն՝ դանգ եւ կէս, եւ մօրն՝ երեք թասու: Այլ ընտանի մերձաւոր համարիմք, զոր Օրէնքն մինչեւ ցչորրորդ զարմն հրամայէ զառականս ոչ յայտնել յառնուլ կին. զայս եւ ի ժառանգաւորսն պահելի է: Իսկ զկնի այնր ոչ են ժառանգք, իբրեւ անցանի զչորրորդ զարմն, այլ ժառանգութիւնն վիճակ լիցի դատաւորաց, որպէս եւ գրեալ է ի ճառս դատաւորացն ի գիրս: Իսկ եղբայրն, որ չիցէ համամայր, կէս դանգ պակաս առցէ, ընդ համահայրսն եւ ընդ համամայրսն ժառանգեսցէ: Զայս զնոյնս եւ նահապետն Աբրահամ եցոյց, զի ետ զամենայն ինչսն իւր Իսահակայ որդոյ իւրոյ եւ որդոց հարճիցն ետ պարգեւս եւ արձակեաց զնոսա: Եւ եթէ ասիցէ ոք. աստ՝ պսակ օրհնութեան եւ անդ՝ Քետուրա կին երկրորդ. սակաւ պակաս. եւ յՕրէնսն անդրանկանն տուաւ երիցութեան պատիւն: Ըստ այսմ օրինակի եւ հօրեղբայրն լինիցի: Յանդիմանին յաստուածային օրինացս դատաստանէ մահմետականացն դատաստանք, զի զդստերս ժառանգ ոչ առնեն հարց, այլ որպէս ընտանիս մասնաւորեն, որոց ոչ հետեւելի է, այլ անվրէպ՝ աստուածային օրինացս դատաստանաց իրաւամբք: